

Calluna

32 (3) 2015

Calluna

Utgiven i samarbete mellan

VÄSTERGÖTLANDS BOTANISKA FÖRENING och
BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

ÅRG. 32 2015 NR 3

ISSN 2000-2335

Redaktör: Birgitta Herloff   Ansvarig utgivare: Gösta Börjeson

Redaktionskommitté: Eva Andersson, Evastina Blomgren, Michael Johansson,

Erik Ljungstrand

VÄSTERGÖTLANDS BOTANISKA FÖRENING

Plusgiro: 482 38 80-2   Årsavgift: 150 kr

Adress: c/o Studieförbundet, Sjuhärad
Yxhammarsgatan 8-10   503 31 Borås

Hemsida: <http://vbotaniskaforening.se>

STYRELSE:

Ordf: **Gösta Börjeson**
Dammgatan 10   566 32 Habo
036-40611   gosta.borjeson@telia.com

V ordf: **Lennart Sundh, SUNDH MILJÖ**
Odengatan 24 C   521 46 Falköping
0709-667959 hem: 0515-16759
sundh.miljo@telia.com

Sekr: **Ulla-Britt Andersson**
Tingvallavägen 3   461 32 Trollhättan
0520-10798   carin.u-b.andersson@telia.com

Kassör: **Olof Janson**
Kårtorp 1   533 97 Götene
0511-53026, 53016

Övriga: **Michael Johansson**
Bodagatan 27   507 42 Borås
0704-552247   ambrosia20@live.se

Pontus Johansson
Varvult Lilla Björket   504 91 Sandhult
0700-987182   pontus.e.johansson@hotmail.se

Peter Laudon
Ryttaregårdsv. 14   532 73 Varnhem
0511-60586   peterlaudon@telia.com

Erik Ljungstrand
Järkholmsvägen, pl 614   436 56 Hovås
0708-559628

Enar Sahlin
Box 3   438 05 Hindås
0301-10848   enar.sahlin@telia.com

Rapportmottagare: Lennart Sundh

Floraväktarsamordnare: Enar Sahlin, Michael Johansson

Ekursionskommitté: Erik Ljungstrand, Peter Laudon

Hemsidesansvarig: Lennart Sundh

BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

Plusgiro: 52 41 55-9   Årsavgift: 150 kr

Adress: Botanhuset
Box 461   405 30 Göteborg

Hemsida: <http://www.bfig.se>

E-post:

STYRELSE:

Ordf: **Aimon Niklasson**
Trolltjärn 18   436 40 Askim
031-261378 / 0736-254461
aimon@bahnhof.se

V ordf: **Staffan Wall**
Gibraltargatan 44   412 58 Göteborg
031-160560 / 0766-346240
wall@chem.gu.se

Sekr: **Erik Ljungstrand** (se vänsterspalten)

V sek: **Kenneth Bergerson**
Karduansmakareg. 26   415 07 Göteborg
031-266637 / 0707-872415
kennethbergerson@gmail.com

Kassör: **Sören Svensson**
Båtsman Grås g. 11   422 57 Hisings Backa
031-523865 / 0703-222403
soren.svensson@mbox303.tele2.se

Övriga: **Ragnhild Crawford**
Önneröd 150   442 72 Kärna
0303-226123 / 0730-228517
ragnhild.neil.crawford@gmail.com

Claes Gustafsson
Storesandsvägen 7   430 82 Donsö
0703-210641   claes.gustafsson@bioenv.gu.se

Mats Havström
Styrsö Tångenväg 39   430 84 Styrsö
0702-775190   mats@havstrom.se

Enar Sahlin (se vänsterspalten)

Börje Wernersson
Heljereds Byväg 13   428 36 Källered
0737-255678   borje.wernersson@gmail.com

Floraväktarsamordnare: Enar Sahlin

Ekursionskommitté: Erik Ljungstrand, Eva Andersson,
Kenneth Bergerson, Aron Hansson

Eftersitskommitté: Stina Andersson, Eva Falk, Eva van
Odijk

Ordföranden i VBF har ordet

Gösta Börjeson

Dammgatan 10, 566 32 Habo, gosta.borjeson@telia.com

Hallå alla botanikvänner!

I den regniga och kalla sommaren som vi har nu kan vi i alla fall glädjas åt att botanikintresset frodas på vår facebook-sida. Ett överraskande stort medlemsantal har det blivit och en livlig aktivitet med stor variation på inläggen. Jag tror att den kan vara ett viktigt komplement till våra aktiviteter i övrigt och bidra till att sprida kännedom om våra föreningar. All heder till dig Börje!

Landskapet Västergötland upphör aldrig att överraska med nya fynd, trots att det får anses vara mycket välinventerat. Hängstarr på Hunneberg måste väl vara årets fynd så här långt åtminstone. Läs vidare i artikeln på sidan 5 i detta nummer.

Under försommaren har vi arbetat vidare med att få till en bra skötselplan för fjädergräset. Nu hoppas vi bara att det kommer att ge resultat i form av en ökande

population främst vid Nolgården i Näs. En rad av dess följeväxter behöver också följas upp.

Arbetet med vår utflyktsguide rullar vidare med hjälp av Lennart Sundh. Enligt hans rapport är ungefär en tredjedel av områdena klara och ytterligare en tredjedel beräknas bli klara i höst. Resterande kommer att göras nästa år då vi också hoppas kunna se ett utkast till texten.

Englandsnycklarna i östra hamnen i Lidköping hade en mycket fin blomning i år. Jag har aldrig någonsin sett så många personer där. Men alla tittade åt fel håll (se bilden)! Skeppet Götheborgs ankomst till Lidköping stal allt intresse. Kan vi få människor att vända blicken och se något annat? Det är en utmaning vi borde ta oss an.

Välkommen till våra aktiviteter i höst!

Englandsnycklar i östra hamnen i Lidköping.

Foto: Gösta Börjeson

Botaniska Föreningen i Göteborg

Program för perioden september 2015 - februari 2016

Torsdag 24 september, kl. 19: Lavar, en fascination på livstid. Lichenologen *Ulf Arup* berättar från sina mångåriga studier av dessa märkliga "dubbelorganismer". Vi får veta mera om hur lavar egentligen sprider sig, varför vissa är så vanliga men andra mycket sällsynta, hur man kan "definiera" vad en lavart "är", hur många lavar det finns hemma i Sverige, i Norden och i hela världen, vad man behöver för att studera lavar, om man kan odla lavar, och mycket, mycket mera. Försök gärna ställa frågor om lavar som Ulf inte kan svara på!

Denna afton hoppas vi kunna avsluta med en eftersits till självkostnadspris (50 kr), arrangerad av vår nyvalda eftersitskommitté. **OBS!** Obligatorisk föranmälan till *Stina Andersson* (0702-912349) senast måndag 21 september. Har du anmält dig, men sedan drabbats av förhinder, måste du höra av dig och lämna återbud!

Torsdag 29 oktober, kl. 19: Växter jag mött. Alla medlemmar i BFiG är denna afton varmt välkomna att dela med sig av årets fynd och botaniska upplevelser från när och fjärran. Du kan ta med dig digitalfoton, dior eller pappersbilder, herbarieark eller konvolut för att visa dem för oss andra. Du kan berätta om goda minnen, framföra "allmänna funderingar" eller delge tips på intressanta utflyktsmål. Anmäl dig gärna till sekreteraren redan några dagar i förväg, så att han kan planlägga kvällen på bästa sätt. För dig som planerar att visa digitala bilder gäller att dessa helst bör föreligga i "rent" JPEG-format, vara tvåsiffrigt numrerade ("01.jpg", "02.jpg" o.s.v.), ej större än 3 MB, samt lämnas in till sekreteraren (helst på ett USB-minne) senast tisdag 27 oktober, för att kontrollera att allt fungerar.

Torsdag 19 november, kl. 19: Bokauktion. Botanisk litteratur ur våra avlidna medlemmar Sven Bergqvists och Greta Ekelunds bibliotek, jämte skänkta böcker från Kent Andersson, Sam Larsson med flera, kommer att auktioneras ut av *Lars Arvidsson*. Auktionen äger rum i sal 1 på Botanhuset. En möjlighet att granska böckerna "i förväg" erbjuds från kl. 18:00. Det går inte att lämna några skriftliga bud, utan endast att ropa själv (eller genom ombud). Endast kontant betalning på plats accepteras och inropad litteratur skall medtagas direkt. **Observera att denna begivenhet endast är öppen för medlemmar i BFiG.**

Torsdag 26 november, kl. 19: Grönlands vegetation och flora. *Åke Svensson* besökte tillsammans med fyra andra botanister trakterna kring Søndre Strømfjord (Kangerlussuaq) på sydvästra Grönland under sommaren 2014. I detta område påträffas förhållandevis många av Grönlands inhemska kärlväxter, och majoriteten av dessa hittades under det två veckor långa besöket. Flertalet av dessa förevigades på bild, och kommer att kunna beskådas. Åke är känd för sin stora skicklighet i växtfotografering, så missa inte tillfället att njuta!

Torsdag 17 december, kl. 19: Gotlands flora. Denna afton hoppas vi kunna få ta del av den senaste, sjätte landskapsfloran över Gotland. De fem äldre är Wahlenberg (1805–06), Landeberg (mscr 1811, tryckt 2010), Säve (1837), [Westö.] Eisen & Stuxberg (1869) samt K. Johansson (1897), så det har gått 118 år mellan de båda senaste. Vi får höra *Bo Göran Johansson* berätta om den omfattande florainventeringen, som har pågått sedan år 1983, och som nu antligen har nått sitt slutmål. Åtskilliga intressanta nyfynd har gjorts, flertalet redovisade i tidskriften "Rindi", men här får vi en sammanfattning av allt som är känt.

Denna afton hoppas vi kunna avsluta med en eftersits till självkostnadspris (50 kr), arrangerad av vår nyvalda eftersitskommitté. **OBS!** Obligatorisk föranmälan till *Stina Andersson* (0702-912349) senast måndag 14 december. Har du anmält dig, men sedan drabbats av förhinder, måste du höra av dig och lämna återbud!

Torsdag 28 januari, kl. 19: Svartlistning av växter. *Kristina Bjureke* berättar om erfarenheterna från Norge vad beträffar att försöka upprätta en lista över "aggressiva invasionsarter". Man har redan givit ut två "svartlistor" för Norge; den första fick mycket hård kritik, varför den andra byggde på ett omfattande arbete grundat på internationella kriterier. Här i Sverige pågår nu arbete med att åstadkomma något liknande den nyare norska svartlistan, till stor del med hjälp av erfarenheterna från Norge. Vi får höra om såväl misslyckade som lyckade insatser för att hjälpa inhemska, hotade växter mot de "invasiva inkomlingarna".

Torsdag 25 februari, kl. 19: Namibia, döda träd och levande stenar. *Ragnhild Crawford* och hennes man Neil har två gånger under de senaste åren besökt den gamla tyska kolonin "Sydvästafrika" för att uppleva dess växter och djur. Bland de områden som studerats kan nämnas Kalahariöknen, Fischfluss' kanjon, Oranjeflodens dalgång, "Sperrgebiet" (det förbjudna diamantbrytningsdistriktet), Skelettkusten, Damaraland, Etosha nationalpark, men framförallt Namiböknen. I denna öken finns ytterst spektakulära växter, inte minst *Welwitschia mirabilis*, men även olika slags suckulenter och intressanta lavar.

Denna afton hoppas vi kunna avsluta med en eftersits till självkostnadspris (50 kr), arrangerad av vår nyvalda eftersitskommitté. **OBS!** Obligatorisk föranmälan till *Stina Andersson* (0702-912349) senast måndag 22 februari. Har du anmält dig, men sedan drabbats av förhinder, måste du höra av dig och lämna återbud!

LOKAL för våra föredrag är, om inget annat anges, Botanhusets (f.d. Botaniska institutionens) föreläsningssal på Carl Skottsbergs gata 22 B i Göteborg.

Tyvärre går det inte att ställa upp husets entrédörr i samband med mötena, men någon medlem kommer att finnas i närheten av entrédörren för att släppa in dem som kommer i tid. Om du skulle råka bli försenad till ett föredrag kan du knacka på föreläsningssalens bakre fönster (gå uppför backen till vänster från entrén), så kommer det snart någon och öppnar för dig.

ALLA är välkomna till föredragen härövan, vilka arrangeras av Botaniska Föreningen i Göteborg, även de som (ännu) endast är medlemmar i Västergötlands Botaniska Förening, liksom vänner och bekanta till medlemmarna. Vi samarbetar dessutom med Studieförbundet.

FONDMEDELSANSÖKNINGAR FÖR ÅR 2016. Alla medlemmar i Föreningen kan ansöka om penningmedel ur "Harald Fries' och äldre medlemmars fond" för "Botaniska undersökningar, främst avseende Västsveriges flora". Ansökan skall senast den 31 december 2015 ha inkommit till:

Botaniska Föreningen i Göteborg
Box 461
405 30 Göteborg

Ansökan skall innehålla en kortfattad beskrivning av projektet jämte en beräkning avseende dess sannolika kostnader; för de projekt som tidigare har beviljats medel skall dessutom en redogörelse för hur dessa använts bifogas.

Botaniska Föreningen i Göteborg och Västergötlands Botaniska Förening

Exkursionsprogram för vegetationsperioden 2015 (del 3)

För exkursionerna gäller följande:

- Deltagande i exkursioner bör anmälas, om ej annat anges till Kenneth Bergerson (0707-872415). Ange vilken exkursion, namn, telefonnummer och eventuell tillgång till bil. Om du inte anmält dig minskar möjligheten att få plats i bil för vidare transport. Bilburna bör *alltid* anmäla sig, för planeringens skull, samt om möjligt infinna sig vid den första samlingsplatsen (om de är flera). Endast de som är anmälda kan informeras om sena ändringar i programmet, eller i det fall exkursionen skulle ställas in. Anmäl dig helst inte mer än en vecka i förväg – det blir så svårt att hålla reda på – och undvik att ringa under helgerna.
- Fältklädsel, inklusive stövlar, rekommenderas (om ej annat anges). Glöm ej luppen!
- Tag med matsäck (även på kvällsexkursionerna, om du så önskar).
- Samlingstiderna avser tid för avfärd, så var på plats i tillräckligt god tid innan.
- Samåk i största möjliga utsträckning. På många lokaler är parkeringsmöjligheterna mycket begränsade.
- Ersättningen till bilägaren är 18 kr per mil, vilken insamlas bland medföljande passagerare, om ej annat har överenskommit.
- Eventuella frågor ställs till Eva Andersson (031-583141), Kenneth Bergerson (se överst), Aron Hansson (0762-109314), Erik Ljungstrand (0708-559628) eller direkt till exkursionsledarna.

Söndag 27 september: I år blir det en annorlunda svampvandring genom **Slottsskogen**, ledd av *Stig Jacobsson, Ellen Larsson* och *Sten Svantesson*. Parksvamparna gynnas till stor del av tillgången på gamla ädellövträd, men även av död ved, varmare lokalklimat samt rikare markförhållanden. Slottsskogen har en dokumenterat hög mykologisk artrikedom, men vilka svampar vi kan få se går knappast att förutsäga; oxtungsvamp är det dock nästan säkert att vi påträffar. Ca 3 km vandring i mest lätt terräng. Samling vid Linnéplatsen kl. 11:00. Samarrangemang med Göteborgs Svampklubb. Anmälan senast 25 september.

Lördag 10 oktober: Höstens lavexkursion för oss till trakterna kring östra delen av **Lygnern** under ledning av *Staffan Wall*. Vi besöker bl.a. en sandstrand med gamla tallar samt ett alkärr vid Storåns mynning. Bland lavar vi kan få se kan nämnas grymig blåslav, klilav, rostfläckig nållav samt rikligt med (spontan) örlov. Ca 1 km vandring i lätt terräng. Stövlar påbjudes! Samling vid Botanhuset kl. 10:00 och vid Sätilla kyrka kl. 11:00. Anmälan senast 8 oktober.

Onsdag 17 februari 2016: En "vinterinkursion" genom **Växthuset** i Botaniska Trädgården med *Mats Havström*. Om du har längtat efter att få skåda "något grönt" under den långa, mörka vintern så är detta rätt tillfälle. Ett flertal exotiska växter från varmare länder borde blomma som bäst, inte minst "kuddvivorna" ur släktet *Dionysia*. Samling vid växthusent-
rén kl. 18:00. Fältklädsel behövs ej. Anmälan senast 15 februari.

Starren hänger på Hunneberg

Anders Bohlin (text) och Karin Bohlin (foto)

Halltorpsgatan 14, 461 41 Trollhättan, anders.bohlin@telia.com

Det skulle man inte kunna tro!

När VBF-medlemmen Sven-Olof Olsson från Fåglavik i Herrljunga ringde den 29 juni och påstod att han funnit hängstarren *Carex pendula* på Hunneberg så var det inte utan att jag blev en smula tvivlande. Enligt artfaktbladet finns det tre herbarieark i Lund från 1906 och 1907 från Östra Vemmenhögs socken i Skåne. ”Omständigheterna kring fyndet gör att det kan ifrågasättas om arten förekommit som spontan i landet”.

Vi för naturligtvis upp på berget och ledade längs den angivna handikappslingen vid Bergagården men utan resultat. Konstigt tyckte Sven-Olof. Det är ju en präktig tuva med meterhöga strån med stora hängande honax. Breda blad som är rent gröna på den ena sidan och blåaktigt gröna på den andra. Några dagar senare kom Sven-Olof med sin hustru Ulla i rullstolen och den personliga assistenten Karina Johansson som sköt på. Efter något sökande ropade Karina ”Här står grästuvan!” Jag såg det först som en botanisk sensation, men för säkerhets skull så ringde jag och hörde med Margareta Edqvist som har reda på det mesta om de ovanliga växterna i den svenska floran. Jodå, den förekommer på några ställen i landet spridd från odling. Som närmast i Göteborgstrakten men är inte känd från trakten av Hunneberg. ”Jag har själv fått in den spontant i min trädgård, så jag har” sade Margareta. Vildväxande förekommer den bland annat på Bornholm, i Sydeuropa, västra Nordafrika och i främre Asien.

Hur den har hamnat på Hunneberg vet ingen, men den har förmodligen kommit med någon motionär som frö och enligt trädgårdsfolk har dess frön god grobarhet. I ArtDatabankens rödlista är den betecknad som RE, vilket skulle betyda att den är nationellt utdöd, vilket härmed kan dementeras eftersom den här står i skogen långt från någon trädgård eller avfallsplats. Västergötland, Västra Tunhem socken, Hunneberg, 300 m V om Bergagården.

Artrika vägkanter utmed det statliga vägnätet – exemplet Falköpings driftområde

Lennart Sundh (text och foto)

SUNDH MILJÖ, Odengatan 24 C, 521 46 Falköping, sundh.miljo@telia.com

Bakgrund

Under de tre senaste åren har jag haft förmånen att få delta i inventeringen av artrika vägkanter, AVK, inom Trafikverkets Region Väst. Min hemmaarena Falköping med omnejd föll på min lott vilket innebar att lokaler och äldre uppgifter om vägkantsflora blev möjliga att återbesöka och kontrollera med avseende på flora, något som jag givetvis såg fram emot med stor entusiasm.

År 2012 startade projektet med en genomgång av Västergötlands floras databas. Syftet var att hitta genvägar till de artrika vägkanterna genom att plocka ut vägkanter med intressant flora. Denna första delaktivitet genomfördes under sensvåren-försommaren 2012. Nästa del var att fältinventera dessa vägsträckor inom Falköpings driftområde (do) samtidigt som inventering av redan kända vägsträckor med höga värden eller väg-

Artrik välgkant i Segerstad med bland annat sommarfibbla, rödfibbla, kvastfibbla, flockfibbla, gråfibbla, blåeld, cikoria, prästkrage och ängsnäva.

Skillnaden mellan en solexponerad sydslänt och en nordslänt.

sträckor som upptäcktes i samband med fältarbetet, också inventerades. Falköpings do omfattar i princip Falköpings kommun samt mindre delar av Vara kommun, Skara kommun, Skövde kommun och Tidaholms kommun.

2012 års inventering följdes upp av återinventering av 10 befintliga AVK 2013 samt 2014 en fördjupad inventering av fyra så kallade utredningsområden som identifierats 2012.

Inventeringarna har i huvudsak följt den inventeringsmetod som Trafikverkets Region Väst utarbetat. Generellt kan man säga att en artrik vägkant kan se ut på många olika sätt. Olika kriterier spelar roll i klassningarna men den långa artlista över så kallade klass-1 och klass-2 arter

som Trafikverket tagit fram har varit vägledande under arbetet. Denna lista och kriterier är för övrigt under omarbetande, bland annat med hänsyn till hotade insektsgruppers behov av tillgång på blommande kärlväxter.

Fältinventeringarna genomfördes under dels veckorna 24-26 och dels veckorna 29-31. Utöver flora inventerades även faunan översiktligt varför bra väder och lämpliga tidpunkter var viktigt för att upptäcka aktiva insekter.

Min egen bedömning av vägkanterna har varit subjektiv och grundats på generell artrikedom i kombination med kunskap om den regionala naturens värden och hot samt frekvens och förekomst av rödlistade och sällsynta arter. Jag strävade också

efter att ha en bred syn på artrikedom och naturvärden i vägkanterna. Bland annat gavs vägkanter med hög artrikedom i kombination med skogsmarker och högmossar med mycket död ved en hög värdeklass, eftersom förutsättningarna för en rik fauna av vedlevande skalbaggar är gynnsamma här. Fuktängar eftersträvade jag medvetet att uppmärksamma eftersom dessa generellt är hotade av svag hävd och igenväxning. Fuktängar som slås är dessutom ovanliga.

Resultat

År 2012 redovisades 63 AVK i rapporten till Trafikverket. Tillsammans med de 10 befintliga AVK och 2014 års fyra utredningsområden redovisades 77

AVK inom Falköpings do. De artrika vägkanterna inom Falköpings do är genomgående mycket artrika vilket beror på att många av vägkanterna är starkt påverkade av det underliggande kalkberget eller av lösa jordarter med inslag av kalk. Arter från naturtyper med kalkpåverkan innebär också att de klassas högt i Trafikverkets artlista.

Rödlistade och sällsynta arter

Ett stort antal rödlistade och sällsynta och/eller ovanliga arter påträffades inom de artrika vägkanterna. I tabellen på nästa sida framgår vilka fynd som jag bedömt som särskilt intressanta eller som utgörs av rödlistade arter.

Dike vid Skörtorps kyrka med bland annat slankstarr, flockfibbla och 532 exemplar av ängsnycklar.

Tabell 1: Fynd av rödlistade arter inom Falköpings do 2012-2014.

ART (Svenskt namn)	Antal
Tistelsnyltrot (EN)	1
Åkerskallra (EN)	1
Smalbladig lungört (EN)	1
Backsippa (VU)	4
Trollsmultron (VU)	4
Knölvial (VU)	3
Källblekvide (VU)	1
Klasefibbla (NT)	16
Plattsäv (NT)	2
Sommarfibbla (NT)	3
Korskovall (NT)	1
Backruta (NT)	1

Oxtunga utmed riksvägen Valtorp - Segerstad.

Tabell 2: Fynd av sällsynta och ovanliga arter inom Falköpings do 2012-2014.

ART (Svenskt namn)	Antal
Knutnarv	3
Finsk fingerört	1
Styv fingerört	1
Vingvial	4
Ängsnäva	2
Säfferot	2
Vitpyrola	1
Ängsgentiana	2
Blåeld	2
Oxtunga	3
Bergmynta	6
Hällveronika	2
Vattenveronika	3
Pukvete	3
Läkevänderot	3
Jättevädd	1
Sommarbinka	1
Fältmalört	3
Spåtistel	1
Cikoria	2
Kärrknipprot	1
Tvåblad	4
Brudsporre	3
Ängsnyckel (inkl. hybrid)	8
Vaxnyckel	1
Skogsnyckel	5
Jungfru Marie nyckel	1
Rävstarr	1
Darrgräs	34
Fjällgröe	2
Myskgräs	1

Den rödlistade fjärlen smygstekellik glasvinge på foderkäringtand.

Ständig förändring

Hur florasammansättningen i en vägkant ser ut beror till stor del på dess ålder, vilket väderstreck skärningarna ligger åt och hur skötseln av dessa ser ut. En viktig faktor är också trafikintensiteten. Växtsamhällen utmed hårt trafikerade riksvägar har oftare

en tydligt negativ påverkan från utsläppen från trafiken. Arter som knylhavre, hund-äxing, rörsvingel och andra bredbladiga och kvävegynnade gräs kan tyvärr utgöra väsentliga inslag i en annars artrik och intressant flora.

Vägkanternas ålder spelar också en stor roll för hur artsammansättningen ser ut. En ung vägskärning i torr miljö, i söderläge och som ansluter till artrika ängs- och hagmarker eller miljöer med stort inslag av död ved är ofta mycket artrika både vad gäller flora och fauna. Detta gör dem givetvis också mycket bevarandevärda. Floran i alla vägkanter genomgår dock en succession som mynnar ut i att konkurrenssvaga arter trängs ut av de konkurrenssvaga arterna ju längre tiden går. Därför är underhåll av skärningarna och inte minst vägdikena av största vikt för att på sikt behålla arterna.

En mycket artrik vägkant längs "atomvägen" Häggum - Brunnhem.

Väggkant vid Loffaroten.

Skötsel

Skötseln av vägkanterna ser som bekant ganska olika ut från plats till plats. Det vanliga är att innerslätten, dvs den som är närmast vägbanan slås årligen en eller två gånger. Ytterslätten som går från diket och vetter utåt slås antingen inte alls eller ca 1,5 meter upp. Den övre delen slås oftast inte alls eller bara i samband med slybekämpning. De oslagna delarna kan vara av intresse men ofta är de starkt präglade av sin tillfälliga hävd vilket gynnat ett fåtal arter, exempelvis ljung, blåbär, skogsklöver, älggräs samt diverse graminider som knylhavre, luddhavre, berggrör och rödsvingel.

Tidpunkten för slåtter är det som naturvårdare och botanister mest uppmärksammat. Ofta menar man att värde-

fulla vägkanter slås för tidigt, mitt i viktig blomning utan chans för många arter att producera fröer. Detta stämmer i många fall men inte i alla som jag ser det. Med perspektivet Falköpings do menar jag att jag kan urskilja tre huvudgrupper av AVK. Det är AVK med exklusiva arter som är hotade och som måste slås vid rätt tillfälle. Ett exempel är tistelsnyltrot som ska slås antingen före blomningen eller efter blomning och frömognad. Lokaler med ängsgentiana ska gärna slås senast i mitten av juli så djupt som möjligt. Gentianorna kan sedan växa till sig och blomma i fullt solljus och med framgång på sensommaren. De många färggranna vägkanterna med drag av stäppartad torräng och stort inslag av kalkarter bör generellt slås sent så att arterna blommat och gärna fröat. Men

Väggkant i stort behov av intensivare slåtter vid Åsle mosse.

jag menar att undantag finns eftersom hotet från oönskade arter nästan alltid är aktuellt. Ibland kan det säkert vara bra att slå tidigare så att oönskade arter också trycks tillbaks och på så vis ger önskade arter större utrymme. Varje skärning är unik som jag ser det och följaktligen bör varje AVK ha sin egen skötselplan.

Den tredje stora gruppen av AVK är de som är lite på gränsen att klassas som AVK. Måttligt artrika, visst inslag av oönskade arter men också med kvaliteter som man vill utveckla och värna om. Dessa kan i många fall slås tidigt och blomma på eftersommarblomningen. De kan med

fördel också slås flera gånger, i synnerhet om inslaget av invasiver och oönskade arter är märkbart. Uppsamling av höet är önskvärt men kommer antagligen bara att förekomma på de mest exklusiva objekten i framtiden.

Som nämnts ovan slås de högre liggande delarna i ytterlänten oftast sporadiskt. Detta ger en viss igenväxningskaraktär vilket kan gynna en del "brynararter" och insekter. En viss diversifierad hävd där denna del av ytterlänten slås mindre intensivt än den nedre delen kan, i många fall menar jag, vara berättigad. Hur man gör måste dock avgöras från fall till fall,

ibland är det uppenbart att hävden behöver justeras medan det på vissa ställen kan fungera med ett måttligt och varierat hävdtryck i en solvarm ytterlänt.

Framtid

Bevarandet av artrika vägkanter har mycket stor betydelse för den biologiska mångfalden i landskapet. Odlingslandskapet står inför omvälvande förändringar och har så gjort under flera decennier. De naturliga ängarna och betesmarkerna är på väg att försvinna till förmån för skogsmark eller alltför kväverika fodermarker såsom vallar eller gödslade betesmarker.

Inför denna artikel hörde jag efter på Trafikverket hur arbetet fortskridit efter att jag lämnat det. Trafikverket Region Väst berättar att man fortsatt arbeta intensivt med att inventera artrika vägkanter och att Falköpings do är ett av de driftområden man kommit längst med.

Blek form av kärrknipprot på Åsle mosse.

Kompletterande inventering genomfördes av Trafikverkets miljöspecialister under 2014. En stor del av de slutligen utpekade artrika vägkanterna baserades på 2012 års inventering. Sammanfattningsvis har 72 objekt klassats som artrika vägkanter. Utöver dessa objekt avgränsades även 51 så kallade hänsynsobjekt (HÄO), vilket är vägavsnitt som har kvalitéer, men som av olika anledningar inte är tillräckligt fina för att betecknas artrik vägkant. Dessa objekt ska tas särskild hänsyn till vid åtgärder men får ingen anpassad skötsel. Totalt har således 123 objekt avgränsats vars totala vägsträckning utgör 6,7 % av det totala vägnätet i Falköpings driftområde.

I det nya driftkontraktet kommer de artrika vägkanterna att ha senarelagd slätter jämfört med tidigare. Vissa artrika vägkanter har dessutom fått särskilda skötselplaner, då dessa har bedömts behöva riktad skötsel för att bevara sina naturvärden. Skötselplanerna innefattar åtgärder för att exempelvis säkra förekomsten av en enskild, hotad art eller för att förhindra igenväxning av vedväxter och invasiva arter. I Falköpings driftområde har fem av de utpekade artrika vägkanterna fått en skötselplan upprättad. Enligt Trafikverket finns idag inget driftområde som har så många skötselplaner så det är bara en påbörjad utveckling.

Møns klint i den skönaste av årstider

Ulla-Britt Andersson (text) & Thomas Gunnarsson (foto)

Kummelvägen 12, 386 92 Färjestaden, ullabritt.oland@gmail.com

Fredagen den 1:a maj

Botaniska Föreningen i Göteborg anordnade i maj 2015 en resa till Møns klint. Exkursionsledare var Erik Ljungstrand. På förmiddagen den 1 maj samlades 26 förväntansfulla personer i Helsingborgs hamn för gemensam färjefärd till vårt grannland Danmark. Bilkaravanen färdades med god fart mot målet men hamnade några mil söder om Köpenhamn i ett vägarbete med kilometerlånga köer som långsamt ringlade sig fram. Enda trösten var att mittsträngen på motorvägen lyste vit av blommande dansk skörbjuggsört *Cochlearia danica*. Köerna tog slut men då möttes vi av nästa prövning, kraftiga hagelskurar med åska som gjorde att vägbanan snabbt täcktes av ett flera centimeter tjockt istäcke. Till sist kunde alla åtta bilarna återsamlas vid kyrkan i Keldby på Møn. På parkeringen kröp en svart majbagge *Meloë proscarabaeus*. Luddvårlök *Gagea villosa* växte på kyrkogården, tyvärr så hårt tuktad att bara bladen fanns kvar.

Färden styrdes vidare mot Jydelejet. Redan där vi ställde bilarna dök de första blommande jordvivorna *Primula vulgaris* upp. Bladen var jämnt avsmalnande mot basen, blomskriften utgick från bladrossetten och blommorna var blekgula och med plattat kronbräm. Vandringsleden gick genom ett kulligt landskap där svarta, kortbenta och långhåriga kor av rasen Galloway betade. Mjukplister *Lamium amplexicaule* var fint utslagen, ofta har den små, kleistogama blommor. Jennie

och Joel hittade det första exemplaret av stornycklar *Orchis purpurea*, tyvärr bara i knopp. Erik berättade att han i Klinteskoven på Møn uppmätt ett exemplar av stornycklar som var 122 cm högt!

Det var tätt mellan lundväxterna; lundviol *Viola reichenbachiana*, mörk lungört *Pulmonaria obscura*, svart trolldruva *Actaea spicata*, myska *Galium odoratum*, ormbär *Paris quadrifolia*, stor häxört *Circaea lutetiana*, skogsveronika *Veronica montana* och tandrot *Cardamine bulbifera* tävlade om vår uppmärksamhet. Lundviva x jordviva *P. elatior* x *vulgaris* var den första hybriden som förevisades och den visade sig också vara den vanligaste. Hybriden hade höga, vassa åsar på fodret, de enskilda blomskriften var längre än hos lundviva och bladformen intermedjär. Även ”ren” lundviva *P. elatior* växte på kullarna liksom gullviva *P. veris*. Enstaka exemplar av hybriden gullviva x jordviva *P. veris* x *vulgaris* hittades av den outröttlige Erik. Alla de nämnda vivorna

Gullviva x jordviva *P. veris* x *vulgaris*.

Exkursionsdeltagarna beskådar hybriden mellan gullviva och jordviva *P. veris* × *vulgaris*.

är heterostyla det vill säga de har ett kort stift (brevistyla) och långa ståndare eller ett långt stift (longistyla) och korta ståndare.

Danmarks två enda arter i släktet bräckor stod bredvid varandra nämligen mandelblomma *Saxifraga granulata* och grusbräcka *S. tridactylites*. Ett vackert blommande träd med krikon *Prunus domestica* subsp. *insititia* fotograferades flitigt.

Erik berättade att den enda idag inhemska barrväxten i Danmark är idegran *Taxus baccata*. Det ska tidigare ha funnits tall *Pinus sylvestris* på Läsö, men den utrotades på 1700-talet när alla träden höggs till ved för utvinning av salt från havsvattnet. På Møn anses tysklönn *Acer pseudoplatanus* vara spontan liksom

släktingen naverlönn *A. campestre* vilka båda kunde studeras där vi intog lunchen med utsikt över klinten.

Måbär *Ribes alpinum* är en tvåbyggare som i Danmark växer naturligt endast på Møns klint. Långa trätrappor gjorde passagen ner till stranden lätt. I fuktiga stråk längs stigen trivdes blåtag *Juncus inflexus*. Nere på stranden fascinerades vi av de branta, vita kritklipporna med svarta stråk av flinta. Gjorde man misstaget att rutscha ner på rumpen förstod man vad namnet krita kom av. Ras i klinten sker främst under vintern när frostsprängningar förekommer.

Bilkaravanen rullade mot pensionat Elmehøj i Elmelunde där vi skulle in-kvarteras. De som inte tröttnat på floran kunde studera åkermadd *Sherardia*

arvensis och storjungfrukam *Aphanes arvensis* som båda växte i kanten av grusgången vid pensionatet.

Lördagen den 2:a maj

Första målet för dagen blev parken vid Liselund belägen vid norra delen av Møns klint. Hela den imponerande anläggningen gavs av greve Antoine de la Calmette till hans älskade hustru Lise i födelsedagspresent. Detta skedde i slutet av 1700-talet, en fantastiskt vacker gåva som många har glädje av än idag. I bokskogen blommade båda färgformerna av hålnunneört *Corydalis cava*. Liksom en del andra växter har nunneörter ett oljerikt bihang på sina frö, ett så kallat elaiosom. Myror lockas av det näringsrika bihanget och bär omkring på fröna vilka på detta sätt kan spridas över ett större område.

Vid en liten bäck fick vi lukta på vattenmynta *Mentha aquatica*. Enligt Eriks erfarenhet går det lätt att skilja myntor genom lukten. Vattenmynta har, förutom doft av mynta, även en tydlig doft av bensin. Åkermynta *M. arvensis* har en frän lukt medan hybriden mellan de två, kransmynta *M. × verticillata*, är den som doftar mest rent och gott av mynta. I parken hade röllikekrage *Tanacetum macrophyllum* och strålöga *Telekia speciosa* spridit sig och deras imponerande vinterståndare stod kvar längs sidan av ravinen där vår led slingrade sig ner. Längs stigen hade hollandsmaskros *Taraxacum atactum* slagit sig ner. Denna i Sverige sällsynta maskros tillhör ängsmaskrosorna *T. sect. Hamata*. Bokskogen höll på att slå ut och det ljusgröna bladverket kontrasterade fint mot de vita kritklipporna och det blågröna vattnet. Bok *Fagus sylvatica* missgynnas av alltför kalkrika jordar då

trädet drabbas av fosforbrist med gula blad som följd. En form av harsyra *Oxalis acetosella* med stora, rosa blommor har vi aldrig sett på Öland men här var den vanlig. En vuxen violett majbagge *Meloë violaceus* kravlade runt i solen. Den har ett komplicerat sätt att sörja för sin avkomma. Larverna hos majbaggar, triungulinerna, lever som boparasiter hos solitärbin. När ett bi besöker en blomma passar den lilla larven på att bita sig fast i biet och lifta med det hem till dess bo. Sedan äter denna "gökunge" upp både biets avkomma och skaffereri. I den branta sluttningen blommade några buskar lagertibast *Daphne laureola*. Bladen är läderartade och vintergröna. På ett ställe med källflöde fanns ett stort bestånd med jättefräken *Equisetum telmateia*. Vi hade turen att få se både vinterståndare, de sporbärande vårskotten och de gröna sommarskotten. Flera av deltagarna höll på att gå ner sig i den vattenfyllda lervällingen. Lundgräsen skugglosta *Bromopsis ramosa* och strävlost *B. benekenii* avslöjade sig med sina högresta vinterståndare. I en fuktig ravin växte dansk munkhätta *Arum alpinum* subsp. *danicum*, den räknas som inhemsk i Danmark. Det vetenskapliga namnet lär dock ännu inte vara slutgiltigt

Bok *Fagus sylvatica*.

fastlagt. Munkhättor har ett komplicerat sätt för sin pollinering. Besökande insekter stängs inne i blomman av hår som spärrar utgången. Märket mognar först, så kallad protogyni, och först när ståndarna är mogna och insekten blir överduschat med pollen släpper spärren och besökaren kan flyga till nästa blomma där märket kan befruktas. Motsatsen, att ståndarna mognar först, så kallad protandri, är också vanligt och förekommer exempelvis hos mjölke *Chamaenerion angustifolium*.

Efter lunchen fortsatte vi mot Havrelukke som är en stor, nyröjd betesmark belägen i det kuperade landskapet. Den sista *Primula*-hybriden kunde nu fotograferas nämligen lundviva x gullviva *P. elatior* × *veris*, den mest ovanliga av de tre som vi fick se. Det finns även en trippelhybrid beskriven från Møn *P. elatior* × *veris* × *vulgaris* men den har inte ens Erik sett i färskt tillstånd. Eva hade turen att få syn på en kartfjäril *Araschnia levana* och kunde även ta ett kort innan den flög vidare. I betesmarken fanns gott om *Primula*-hybrider av olika slag och utseende. De var generellt större och kraftigare än föräldrarna, den så kallade heterosis-effekten. Hybriderna behöver inte slösa energi på att bilda frö utan kan i stället satsa på tillväxt. I blått blommade revsuga *Ajuga reptans*, arten anses som naturligt förekommande i Danmark.

Nästa stopp blev Storeklint där ”GeoCenter” ligger. Det verkade som om halva Danmarks befolkning hade kommit på den lysande idén att besöka området just idag. På en hisnande stig gick vi norrut mot Forchhammers pynt. Dronningestolen höjde sig fordom nästan lodrätt 128 m över havet. Ett större ras inträffade sommaren 1994 något längre norrut vid Sandskredsfald då en fransk

kvinna dog när 5000 ton krita och lera begravde henne. På vissa ställen gick ytterdelen av stigen nästan i luften, bäst att ta innerspår! Ute på klintkanten stod vinterståndare av lundäxing *Dactylis polygama*. Den har i snitt smalare blad än hundäxing *D. glomerata* och ytteragnar som är kala eller med få och korta borsthår. Efter blomningen är vippan ihopdragen. Erik berättade att de flesta träd har vetenskapliga släktnamn som är feminina. Det finns ett undantag som är neutrum nämligen lönnar, släktet *Acer*. Innan de spricker ut kan man skilja olika lönnar på knopparnas färg. Hos skogslönn *A. platanoides* är de röda, tysklönn *A. pseudoplatanus* har gröna och naverlönn *A. campestre* bruna knoppar. På många ställen längs stigen var utsikten över

Møns klint vid ”GeoCenter”.

klinten och havet andlöst vacker. I rasbranterna trivdes havtorn *Hippophaë rhamnoides* som har det passande lokala namnet "klintepil". Blomningen hade precis börjat och Erik böjde sig ner för att förevisa en buske med hanblommor. Högre stå vinterståndare av långbladig spåtistel *Carlina vulgaris* subsp. *longifolia* kunde studeras nära stigen. Den absolut vackraste växtplatsen ockuperades av några plantor med sandtrav *Arabidopsis arenosa*. På en knivskarp rygg bestående av vit krita blommade de vackert mot en blågrön bakgrund. Mycket pedagogiskt växte tre plantor *Primula* på rad; lundviva, jordviva och mellan föräldrarna hybrid. Tillbaka vid GeoCenter gick vi cirka 500 trappsteg ner till stranden vid Maglevands Fald. På vägen ner beundrade vi de stora bestånden med skogssvingel *Drymochloa sylvatica*. Detta gräs känns igen på sina gulbruna, skivlösa slidor vid basen av tuvan. Nere vid stranden letade vi förgäves efter bärnsten (rav). Efter att ha stärkt oss med friskt källvatten återstod den långa vägen upp. Som belöning fick det bli en stor glass.

Sista stoppet för dagen blev vid Ormebakke som är en brant betesmark med bitvis bortsliten vegetation. Där växttäcknet var som glesast fanns flera rara växter; strimklöver *Trifolium striatum*, grådådra *Alyssum alyssoides* och hedblomster *Helichrysum arenarium* för att nämna några. Erik lyckades leta upp en planta med sandlusern *Medicago minima*, tyvärr ännu ej i blom.

Söndagen den 3:e maj

Den gamla kyrkan vid pensionatet var inte öppen på söndagsmorgonen så det blev inget besök för att beundra de gamla

Stornycklar *Orchis purpurea* på betesmarken vid Høvblege.

takmålningarna från slutet av 1400-talet. Färden gick mot Høvblege som är en brant och kullig betesmark där den vita kritan skiner igenom på många ställen. En trio som troligen inkommit med importerat hö men som numera är naturaliserad på kullarna är esparsett *Onobrychis viciifolia*, klipplin *Linum austriacum* och äkta pimpinell *Poterium sanguisorba* subsp. *sanguisorba*. Att besöka backarna runt midsommartid kan rekommenderas. Då lyser de i blått och rosa av blommande klipplin respektive esparsett. Utsikten över odlingslandskapet var inte dum den heller och en flock med trumpetande tranor bidrog med en passande ljudkulliss. Till allas lycka hittades flera vackert utslagna stornycklar som förstås måste förevigas ur alla tänkbara vinklar. Vi gick

på blommande mattor av gullviva och buskstjärnblomma *Stellaria holostea*. Över blomprakten flög flera fjärilar bland andra aurorafjäril *Anthocharis cardamines*.

En kort förflyttning tog oss till Busene. I väggkanten blommade vårviol *Lathyrus sphaericus* med tegelröda blommor. Roger la sig tvärs över vägen för att få bästa kameravinkel, undrar vad de passerande och väjande bilisterna tänkte. Vårviol finns endast på sex lokaler i Danmark. I Sverige finns två naturliga lokaler, en på Kullen i Skåne och en på Brattön i Bohuslän. Runt Medelhavet är vårviol vanlig, främst växer den i väggkanter, men den vill ha nära till havet. Ett undantag är Lorelei-klippan i Rhendalen där Erik har sett den.

I Damsholte besökte vi kyrkogården. På muren som löpte runt densamma växte tätt

med stensötor *Polypodium* sp. Lokalen är klassisk för dansk stensöta *P. interjectum* men idag är det mesta som växer på muren hybriderna *P. interjectum* × *vulgare*. Även ”vanlig” stensöta *P. vulgare* lär finnas på muren. Att i fält peka på vem som är vem är tyvärr omöjligt. Jennie fann luddvårlök på kyrkogården. I lite skuggigare läge blommade fortfarande enstaka exemplar. Även ängsvårlök *Gagea pratensis* växte här och Erik kunde demonstrera dess två nylökar.

Vi intog vår matsäck på en ”gräsmatta” av jungfrukam innan deltagarna skingrades åt olika håll. Kenneth tackade Erik för en väl genomförd exkursion. Ett speciellt tack riktades till Jennie och Joel som lånat ut honom till oss under några härliga dagar på den fagra ön Møn.

Utsikt över Møns klint.

Inplanterad rödmire i Inger Olaussons trädgård i Källekärr på Tjörn.

Foto: *Inger Olausson*

Tävlingen fortsätter

Två personer har hörsammat uppmaningen att berätta vad som finns i deras trädgårdar eller i den närmaste omgivningen. Nog finns det väl fler bland Callunas läsare som kan ge sig ut och notera ”ogräs” och sällsyntheter?

En dunört trivs gott i vår skärgård; två andra mår bra på en Tjörngård. Det är dock bra synd att så få räknat fynd. Så vad finns att se i DIN trädgård?

På Brännö finns sedan cirka 15 år tillbaka kantdunört i odlingslotterna i Lars Hellmans trädgård. Kantdunört är rapporterad från 12 lokaler i västgötafloran. Onekligen ett exklusivt ”ogräs”!

Inger Olausson i Källekärr på Tjörn har räknat ihop 130 arter i sin trädgård. Där finns två triviala dunörter: berg- och amerikansk. Men gyllenbär, hampa, krikon, ogräsdurra, höns-hirs och spikklubba är desto ovanligare. Här skall inte alla räknas upp men tänk så fint att ha källört, råttsvans, fliknäva, gökblomster, humleblomster och mandelblom utanför dörren! Inger har dessutom planterat in rödmire och luddvial.

Så tävlingen fortsätter alltså fram till deadline för Calluna nr 4: 15:e november. Har du fler arter än Inger? Har du något mer sällsynt än Lars?

Birgitta Herloff

Manusstopp för Calluna (4) 2015

Manuskript till Calluna häfte 4, 2015 skall vara redaktionen tillhanda senast den 15 november. Mejla ditt manuskript som oformaterad wordfil, bilder i JPEG och tabeller i excel som bifogade filer till birgitta.herloff@gmail.com.

Postadress och telefon:

Birgitta Herloff, Skepparegången 6, 413 18 Göteborg tel. 031 - 12 23 90.

Ring gärna i förväg och berätta vad du tänker skriva om.

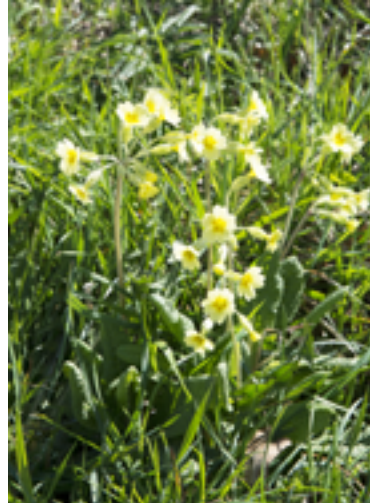
Västergötlands Botaniska Förening säljer

Västergötlands flora (inklusive CD), 743 sidor	200:-
Västergötlands flora, Supplement 1, 53 sidor	20:-
Västergötlands flora, Supplement 2, 32 sidor	20:-
Västergötlands Flora CD	50:-
Botanisk Västgötalitteratur, 63 sidor	50:-
Floran i Habo kommun, 256 sidor	150:-
Film: "Drakblommans backar" Sundh Miljö	150:-

Eventuell portokostnad tillkommer

Botaniska Föreningen i Göteborg säljer

Göteborgs och Bohus läns fanerogamer och orbunkar (Fries 1971), 453 sidor	100:-
En frisk och blomstrande perenn (Bernström 1989), 144 sidor	100:-
Medlemmar i BFiG kan köpa böckerna med medlemsrabatt för	75:-

Innehåll

- 1 Börjeson, G. Ordföranden i VBF har ordet
- 2 Program för perioden september 2015 - februari 2016
- 4 Exkursionsprogram för vegetationsperioden 2015 (del 3)
- 5 Bohlin, A. Starren hänger på Hunneberg
- 6 Sundh, L. Artrika vägkanter utmed det statliga vägnätet - exemplet Falköpings driftområde
- 14 Andersson, U.-B. Møns klint i den skönaste av årstider
- 20 Herloff, B. Tävlingen fortsätter
- 21 Manusstopp för Calluna
- 21 Föreningarna säljer

Ovan: Lagertibast *Daphne laureola*, lundviva *Primula elatior* och jättefräken *Equisetum telmateia* på Møn.

Foto: Thomas Gunnarsson

Framsidan: Hängstarr *Carex pendula* på Hunneberg.

Foto: Karin Bohlin